

Rekcja miejscownikowa w poradniku właściwych użyć syntaktycznych dla Ukraińców – część 2

DR HAB. MAŁGORZATA GĘBKA-WOLAK, PROF. UMK
UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

Zadania poradnika

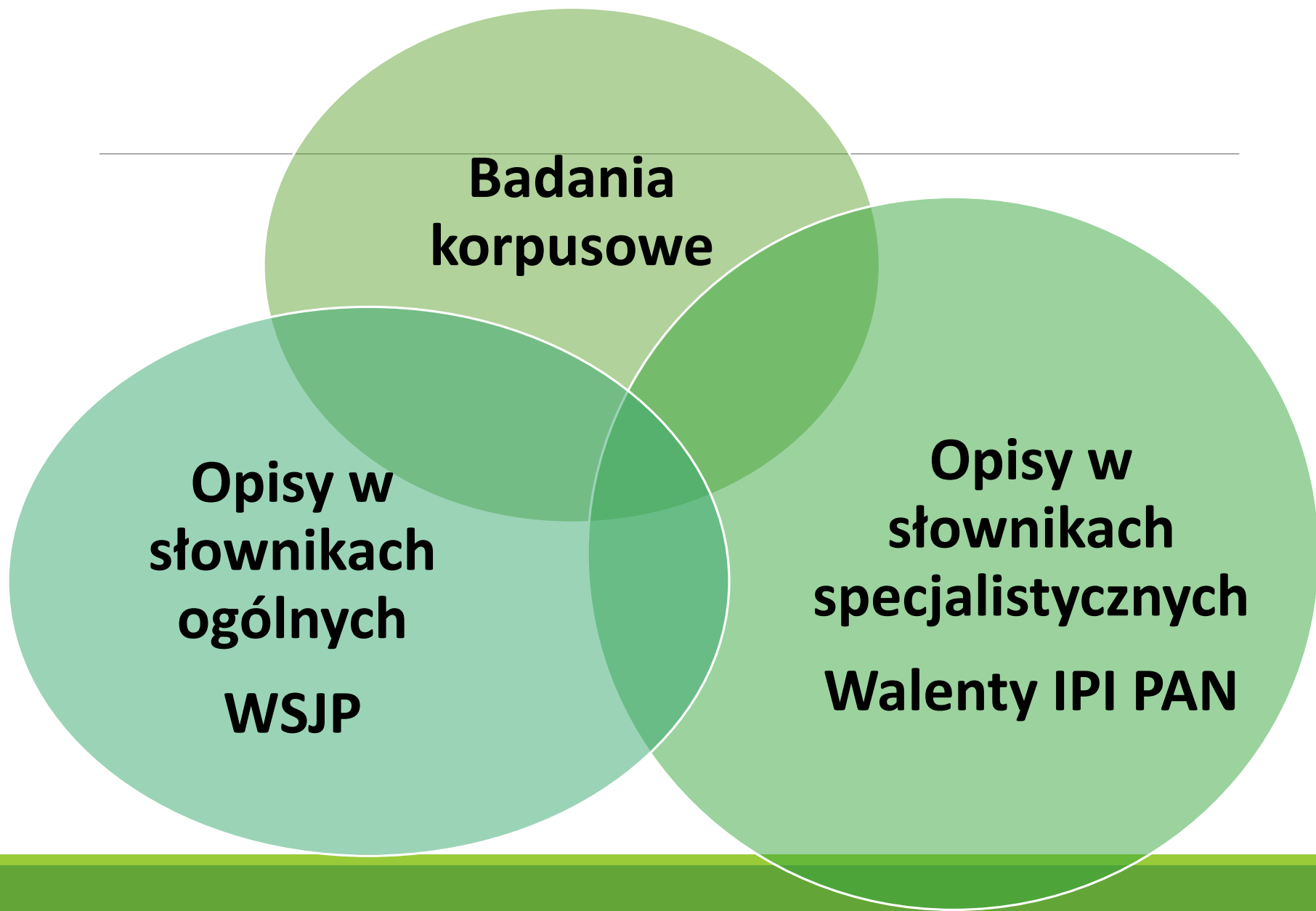
Zwracać uwagę na zmiany w użyciu konstrukcji składniowych

- Aspekt normatywny: różnice między kodyfikacją (zapisy w słownikach) a użyciem poświadczonym w korpusach tekstów

Dostarczać informacji, które pomogą wybrać odpowiedni wariant

- Repartycja konstrukcji wariantywnych w danej pozycji składniowej (ekwiwalencja pozycyjna)

W jaki sposób zrealizować wymienione zadania?

Walencja i pozycja składniowa

Walencja to właściwość jednostki polegająca na „**otwieraniu pustych miejsc**” dla składników o określonych cechach formalnych i znaczeniowych (Zaron 2009: 116).

Miejsca te są także określane mianem **pozycji składniowych**. W schematach składniowych jednostek leksykalnych są sygnalizowane zaimkami, np.

ktoś zakochał się w kimś, czymś

ktoś polega na kimś, czymś

Zaron Z., 2009, *Problemy składni funkcjonalnej*, Warszawa.

Wariantywna realizacja danej pozycji składniowej

ktoś zaczytuje się w czymś / czymś

☛ konstrukcja przyimkowo-rzeczownikowa o wartości miejscownika lub

☛ konstrukcja rzeczownikowa o wartości narzędnika

1) przy danym nadrzędniku konstrukcje te nie współwystępują równocześnie inaczej niż połączone współrzędnie, np. **Dzieci zaczytują się w fantastyce komiksami* i *Dzieci zaczytują się w fantastyce i komiksami*,

2) każda z konstrukcji połączona jest z nadrzędnikiem tą samą relacją powierzchniowosyntaktyczną, tu np. relacja uzupełniająca – dopełnieniowa.

Nie są ekwiwalentami np. *dostać prezent* i *dostać wysokiej gorączki* – to inne jednostki.

Aspekt normatywny → komentarze normatywne w poradniku

budzić

Hasło ma wiele znaczeń,
wybierz to, które Cię interesuje

3. uczucia

3.
wywoływać jakieś reakcje, np. postawy lub uczucia

_____ + budzić + CO + (w KIM | !?u KOGO)

Uznawane za niepoprawne: *budzić coś u kogo*

- *czyjaś* postawa, sprawa, ustawa *budzi coś*
- *budzić* emocje, lęk, nadzieje, niepokój, niesmak, obawy, podejrzenia, podziw, postrach, respekt, sensację, sprzeciw, sympatię, szacunek, wątpliwości, wesołość, wstręt, zainteresowanie, zastrzeżenia, zazdrość, zdumienie, zdziwienie
- *budzić coś* !?u ludzi, !?u przeciwników, !?u rozmówców, !?u słuchaczy
- *budzić coś* w człowieku, w dziecku, w kolegach, w ludziach, w nas, w sercach, w społeczeństwie, w umysłach
- *coś* może, powinno *budzić*

Wielki słownik
języka polskiego

Narodowy Korpus Języka Polskiego

W KIM

1000 przykładów =
maksymalna
wyświetlana liczba

65,36%

***Ten widok budzi w
Magdzie jedynie
przestrach.***

U KOGO

530 przykładów

34,64%

***Takie skojarzenia
budzi u Polaków
dzisiejsza data.***

Komentarz normatywny w poradniku

Poza w pełni akceptowalnym połączeniem **w kim** we współczesnej polszczyźnie szerzy się konstrukcja **u kogo**. Nie jest jeszcze powszechnie aprobowana, ale jej użycie ma w tekstach frekwencję sięgającą 1/3 wszystkich użyć czasownika **budzić**, czyli nie jest marginalne.

budzić w kim

(w ludziach)

пробуджувати /

будити в кого

(в людей),

ale i в кому (в людях),

Walenty - pogłębienie opisu; odnotowane zostały inne przyimki

Schemat:	pewny [71088]			
Funkcja:	subj	obj		
Typy fraz:	np(str)	np(str)	np(inst)	xp(locat[prepn(między,inst);prepn(pomiędzy,inst);prepn(pośród,gen);prepn(u,gen);prepn(w,loc);prepn(wśród,gen);prepn(wśród,gen);prepn(śród,gen)])

Schemat:	pewny [71089]			
Funkcja:	subj	obj		
Typy fraz:	np(str)	np(str)	prepn(poprzez,acc)	xp(locat[prepn(pomiędzy,inst);prepn(pośród,gen);prepn(u,gen);prepn(w,loc);prepn(wśród,gen);prepn(śród,gen)])

Identyfikator:	Przykład:	Źródło:	Ocena:
434740	Wylania się z tego postać złożona, fascynująca, budząca wiele sprzecznych uczuć u ludzi ją wspominających, jednocześnie na długo zajmująca myśli czytelnika.	podkorpus zrównoważony NKJP (300M segmentów)	dobry
434741	Dał wreszcie przegląd ocen, jakie poezja Grzegorza budziła wśród uczonych.	pełny NKJP (1800M segmentów)	dobry
434742	Istotne są uczucia i te wyrażone, i te budzone u odbiorców.	pełny NKJP (1800M segmentów)	dobry
434744	Już nie budzę u ciebie grozy swoim widokiem.	pełny NKJP (1800M segmentów)	dobry
434745	Najprawdopodobniej nie chciał swoim zachowaniem budzić zgorszenia wśród ludzi Jakuba o których wiedział, że są bardzo ortodoksyjni.	pełny NKJP (1800M segmentów)	dobry
434748	Samą swoją skargą budzą w nim obrzydzenie.	pełny NKJP (1800M segmentów)	dobry

w kim, u kogo, wśród kogo; między kim, pomiędzy kim,
pośród kogo, śród kogo

Walenty - ograniczenia selekcyjne

Schemat:	pewny [71088]			
Funkcja:	subj	obj		
Typy fraz:	np(str)	np(str)	np(inst)	xp(locat[prepnp(między,inst);prepnp(pomiędzy,inst);prepnp(pośród,gen);prepnp(u,gen);prepnp(w,loc);prepnp(wśród,gen);prepnp(wśród,gen);prepnp(śród,gen)])

Schemat:	pewny [71089]			
Funkcja:	subj	obj		
Typy fraz:	np(str)	np(str)	prepnp(poprzez,acc)	xp(locat[prepnp(pomiędzy,inst);prepnp(pośród,gen);prepnp(u,gen);prepnp(w,loc);prepnp(wśród,gen);prepnp(śród,gen)])

budzić-1, budzić się-A

Rama:	pewna [75699]			
Rola:	Stimulus, Goal	Experiencer	Theme	Stimulus, Source
Preferencje selekcyjne:	CECHA	ISTOTY	stan psychiczny-1	ALL
	SYTUACJA		sąd-6	
	RELAT -> [Stimulus, Source]		zdolność-1	

Experienter
Pojedyncza istota
lub ich grupa

- **w kim, u kogo**
- *W dzieciństwie wiatrak **budził w niej** strach. Tylko występ Adama Małysza **budzi w narodzie** takie emocje.*
- *Brzęk kieliszka, trącanego metalowym nożykiem do rozcinania kopert, do dziś **budzi u Małgorzaty** nieprzyjemny dreszcz. Jednak widok starszego pana za kierownicą fiata nie **budził u** policjantów wątpliwości, że jest on pijany.*

Experencier
Grupa istot

- **wśród kogo; między kim, pomiędzy kim, pośród kogo, wśród kogo**
- *Ich praca budziła kontrowersje wśród obserwujących ich mieszkańców.*

stan psychiczny 1 stan, w jakim znajduje się ktoś lub coś pod względem psychicznym, stan emocjonalny (Słowosieć)

sąd 6 zdanie, opinia o czymś, ocena czegoś, pogląd, przekonanie (Słowosieć)

zdolność 1 predyspozycja do czegoś, umiejętność łatwego np. opanowania jakiejś innej umiejętności (Słowosieć)

budzić-1, budzić się-A

Rama:	pewna [75699]			
Rola:	Stimulus, Goal	Experiencer	Theme	Stimulus, Source
Preferencje selekcyjne:	CECHA	ISTOTY	stan psychiczny-1	ALL
	SYTUACJA		sąd-6	
	RELAT -> [Stimulus, Source]		zdolność-1	

W materiale z NKJP nie widać jednak istnienia zależności między przyimkiem a znaczeniem (ograniczeniem selekcyjnym) rzeczownika realizującego pozycję obiektową (Theme).

Ekwiwalencja pozycyjna – wariantywna realizacja pozycji składniowej (miejsca)

---

nie jest w polszczyźnie
zjawiskiem
marginalnym
(alternatywne
schematy składniowe w
nowszych słownikach)

Wybór wariantu
nierzadko jest
motywowany
jakimiś czynnikami,
jego użycie podlega
jakimś
ograniczeniom

W słownikach
ogólnych (np. ISJP,
WSJP) nie podaje
się informacji o
typach wariantów
oraz o ich repartycji

Komentarz dotyczący użycia konstrukcji wariantywnych

Powinien informować o frekwencji oraz – w miarę możliwości – o repartycji wariantów, tj.

☛ czy można posłużyć się dowolnym wariantem, czyli że nie ma wyraźnych czynników motywujących użycie danej konstrukcji (warianty fakultatywne),

☛ czy też zakres użycia wariantywnej konstrukcji podlega ograniczeniu, tj. wybór wariantu wiąże się z określonymi czynnikami, np. napełnieniem leksykalnym

Nie ma
wyraźnej
różnicy
frekwencji

Zaczytywać się dane korpusowe

CZYM

[base=zaczytywać] [] [pos=noun]

167 przykładów

41,65% całego materiału

*Książkami, literaturą,
powieściami, Dantem, pismami,
horoskopami, artykułami ...*

W CZYM

[base=zaczytywać] [orth=się] [orth=w]

234 przykłady

58,35% całego materiału

*w utworze, w wydanej po angielsku
książce, w Tolkienie, w tekstach, w
powieściach, w prasie sportowej, w
literaturze fantasy ....*

zaczytywać-2, zaczytywać się-1

Rama:	pewna [59240]	
Rola:	Initiator	Theme
Preferencje selekcyjne:	LUDZIE	tekst-3

**WALENTY – SŁOWNIK
WALENCYJNY IPI PAN**

Schemat:	pewny [149]	
Funkcja:	subj	obj
Typy fraz:	np(str)	np(str)

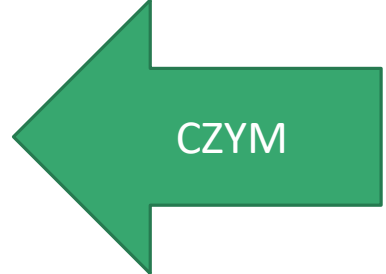
zaczytywać się (__,imperf):

Schemat:	pewny [30]	
Funkcja:	subj	
Typy fraz:	np(str)	np(inst)

Schemat:	pewny [76]	
Funkcja:	subj	
Typy fraz:	np(str)	prepn(w,loc)

**zaczytywać się
czym / w czym**

**WARIANTY
FAKULTATYWNE**
Brak wyraźnych
czynników wyboru

Identyfikator:	Przykład:	Źródło:	Ocena:
76766	Bohaterką spektaklu uczynił Ewę, która marzy o luksusowym życiu, zaczytuje się w plotkarskich portalach i chce być doskonała jak aktorki i modelki.	pełny NKJP (1800M segmentów)	dobry
76770	Kiedyś nasze Towarzystwo otrzymywało systematycznie polskie gazety, które były tutaj dosłownie zaczytywane przez mnóstwo osób.	pełny NKJP (1800M segmentów)	dobry
76768	Pewnie przez całe uniwersyteckie studia nie nauczyłem się o otaczającym nas świecie tyle, ile się nauczyłem wertując książki u Barnesa i Nobla, a potem zaczytując te, które pod koniec dnia z dużym bólem kupiłem.	pełny NKJP (1800M segmentów)	dobry
76767	Z zaczytuję się wspomnieniami o Róży Luksemburg; cóż za wspaniała kobieta.	pełny NKJP (1800M segmentów)	dobry

Wyraźna
różnica
frekwencji

Zanurzyć się dane korpusowe

W CO

[base=zanurzyć] [orth=się]
[orth=w & case=acc]

13 przykładów

*w świat, w lekturę, w miasto, w
historię, w strumień życia, w
mętną otchłań*

W CZYM

[base=zanurzyć] [orth=się] [orth=w &
case=loc]

1000 przykładów = maksymalna
wyświetlana liczba

*w wannie, w wodzie, w kąpieli,
w ciemnościach, w mrocznych
jaskiniach, w bezkresie piasku,
w orzeźwiającym chłodzie jeziora, w
opowieści, w gwarze, w szaleństwie....*

zanurzyć (__,perf):

zanurzyć-1, zanurzyć się-1

Rama:	pewna [32560]			
Rola:	Initiator	Theme, Source	Theme, Goal	Measure
Preferencje selekcyjne:	ISTOTY	OBIEKTY	substancja-1	wartość-1
			pojemnik-1	meronimia -> [Theme, Source]
			obiekt-2	

Schemat:	pewny [4242]			
Funkcja:	subj	obj		
Typy fraz:	np(str)	np(str)	prepnp(do,gen)	prepnp(w,loc)

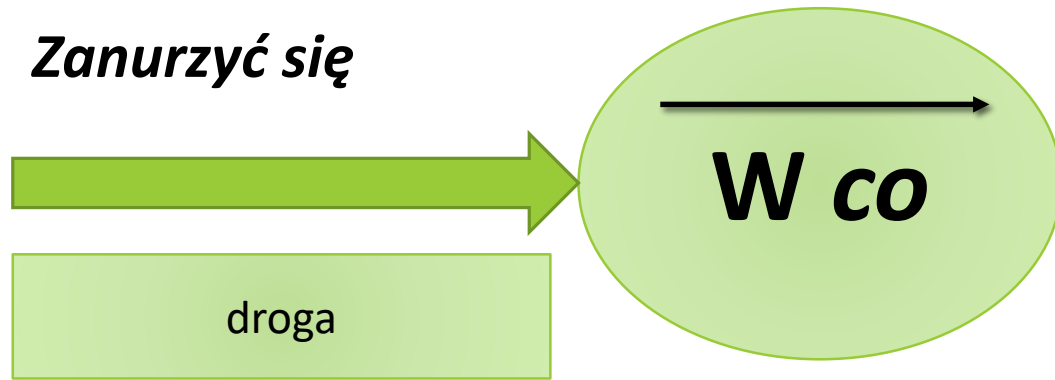
Schemat:	pewny [6517]			
Funkcja:	subj	obj		
Typy fraz:	np(str)	np(str)	prepnp(po,acc)	prepnp(w,loc)

Schemat:	pewny [1603]		
Funkcja:	subj	obj	
Typy fraz:	np(str)	np(str)	xp(adl)

Brak **w co**

**WALENTY – SŁOWNIK
WALENCYJNY IPI PAN**

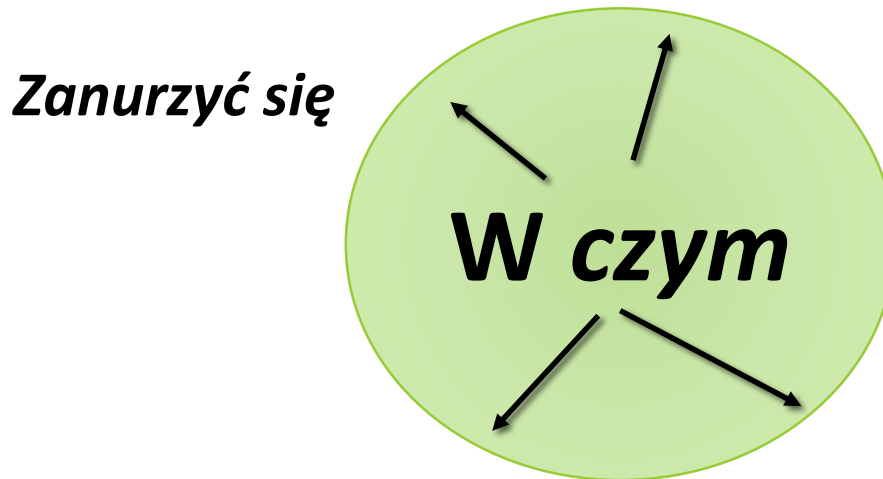
Schemat dynamiczny

Uwydatnienie informacji, że obiekt znajdował się wcześniej w innym miejscu, że przebył jakąś drogę, czyli zmienił miejsce

położenia. Renata Przybylska, *Polisemia przyimków polskich w świetle semantyki kognitywnej*, Kraków 2002, s. 242.

Schemat statyczny

Podsumowanie

**Analiza danych
zawartych
w słownikach
specjalistycznych**

**Analiza danych
zawartych w
słownikach ogólnych**

**Komentarze w
poradniku**

**Przetwarzanie
informacji na
potrzeby
glottodydaktyki:
wybór i
dostosowanie do
potrzeb uczących
się**

**Weryfikacja
dotychczasowych opisów
na podstawie badań
korpusowych**

Dziękuję za uwagę!

NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

